

Проблема мови як засобу деконструкції в філософії Р. Рорти, або «Це не мова (?)»

Ксенія Мейта

Національний Університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Річард Рорти – видатний позитивіст, представник постаналітичної філософії, відомий своєю тезою про те, що «наша мова і наша культура є тою ж мірою випадковістю, як нею є виникнення, наприклад, орхідей чи антропоїдів в результаті тисячі незначних мутацій» [Рорти 1996, 38]. Відповідно, метою цього дослідження є аналіз лінгвістичної проблематики як способу деконструкції у філософії Р. Рорти на базі тлумачення ним метафоричної природи істин та конструювання етосів на основі зіставлення диференційованих словників.

Першим важливим аспектом є потреба негації телеологізму мови, що виявляється в намаганні інтерпретувати її як носія істини в релігійному, науковому (засіб донесення думки) та соціальному (зокрема, поняття універсальної обґрунтованості Ю. Габермаса) планах. Небезпека такої абсолютизації монологічного дискурсу полягає у неможливості опонування окремим версіям сприйняття навколишньої реальності – словникам – унаслідок намагання штучного підведення роздумів під певну спільну основу шляхом надання абстракціям загального значення. «Метафізик вважає, що, хоча ми й не можемо мати на все відповідей, ми все-таки вже отримали критерій їхньої правильності» [Рорти 1996, 107]. Виникає аналогія з поняттям «філософське самогубство», котре А. Камю дефініціює як один із можливих наслідків усвідомлення абсурду в марному прагненні порятунку від нього за допомогою самозаспокоєння, знаходження «надії в тому, що позбавляє будь-якої надії» [Камю]. Такому ідеалістичному світоглядові мислитель протиставляє тип філософа-іроніка, дослідника, основною прикметою якого є готовність до того, що всі запропоновані ним інновації (метафори) у майбутньому будуть переглянуті за наявності світоглядної системи, котра буде більш функціональною в соціумі майбутнього (можемо провести паралель із парадигмами Т. Куна). Подібна історіографічна реінтерпретація, переопис, уможлиблює

реалізацію ідеї прогресу, котра втілюється в здатності до креативного переосмислення наявних концепцій. Недарма Р. Рорти, характеризуючи діяльність Гегеля, указує на гіпотетичну можливість відмови від пошуків ілюзорної істини, якби він вказав на відкритість власної теорії до полеміки, що «приватизувало б його прагнення до автономії» [Рорти 1996, 140]. Украй важливою при цьому є потреба пам'ятати про випадковість виникнення мови, опосередковану діахронічним чергуванням епох, яке супроводжується домінуванням окремих світоглядних аспектів у певному габітусі та результує відсутністю сенсу у віднаходженні першооснови та тлумачення спілкування як процесу, уможливленого вітгенштайн-овими мовними іграми. Тенденцію деконструкції наявного також можемо спостерегти в роботі Ж. Деррида «Про граматику», де постструктураліст акцентує увагу на рівності між означником та означуваним, яка втілює принцип децентрації на основі неможливості реконструкції наявного (того, що було первинним в історії виникнення даного поняття) [Деррида]. Яскравим прикладом іронічного ставлення до метафізичного пошуку цілісності є новела Х. Л. Борхеса «П'єр Менар, автор "Дон Кіхота"», де на основі бачення світу як тексту відбувається очуднення сакралізації неповторності ідей: «Сервантес, наприклад, писав: "... істина – мати якої історія, суперниця часу, скарбниця діянь, свідок минулого, приклад і повчання теперішньому, застереження майбутньому" ... Менар же пише (те ж саме – К. М.)».

Другим істотним моментом є усвідомлення діалогічності моралі, що роками сприймалася як сакралізована, хоча вона натомість була конвенційною для диференційованих соціумів. Адаже, намагаючись вивести генеалогію етичних приписів від певної вищої мети, дослідники нерідко ігнорують потребу розуміння того, що в основі складних конструктів зазвичай перебувають інстинктивні виміри. Характеризуючи внесок З. Фрейда з точки зору соціального аспекту його вчення, Р. Рорти особливо підкреслює надання більшої свободи виявам індивідуальності внаслідок створення більш гнучкої системи психологічних характеристик порівняно з античним та кантіанським уявленнями про людську добродетельність. «Він наділяє нас знаннями конструювання власного приватного словника морального дискурсу» [Рорти 1996, 57]. У такому випадку украй важливим є творення вільного простору, котрий дає змогу порів-

няти рівнозначні концепції за відсутності центру у вигляді певної догматичної істини, яка вибивалася б за межі прагматичної доцільності для конкретних випадків. «У цій сфері є лише одне важливе політичне розрізнення – між використанням сили і застосуванням переконання» [Рорти 1996, 116]. Зокрема, М. Бахтін наголошує на загальному характері висловлювань, їхній адресованості та завершеності, підкреслюючи важливість взаємодії висловлених у тексті думок із соціумом та їхню придатність до порівняння. «Ідея – це не суб'єктивне індивідуально-психологічне утворення з “постійним місцеперебуванням” у голові людини, ні, ідея інтеріндивідуальна та інтерсуб'єктивна» [Бахтин 1963, 50]. У цій ситуації, єдиною необхідною умовою для загального розуміння постає спільна мета, що виявляється в прагненні до полегшення земного існування, яке дає можливість до самоідентифікації з представниками соціуму, які мислять подібним чином. Зокрема, Ж. Дельоз та Ф. Гваттари у роботі «Капіталізм та шизофренія» метафорично називають метафізичну світоглядну модель деревом із вже відомими можливими варіантами дій, у той час як запропонована ними картина сучасності – різом – стверджує свободу індивіда, допускаючи можливість не лише вибору серед безлічі наявних способів дії, а і створення нових. «Йдеться про модель, котра не припиняє себе зводити й руйнувати в процесі, який не припиняє тривати, перериватися й відновлюватися» [Делез, Гваттари].

Тож, мова у філософії Р. Рорти є поняттям, що надає змогу переописувати наявні наративи шляхом введення нових метафор та творення словників за допомогою них, а також сприяє інтерсуб'єктивній комунікації всередині соціуму. Водночас, слід усвідомлювати, що виконання цих завдань, як і будь-яка методологія загалом, у світоглядній площині цього філософа є випадковим, тому висновок цієї тези носить суто номінальний характер, і його можна сформулювати радше у вигляді запитання-парафрази одного з філософів-іроніків «чи є мова просто мовою?», відповідь на яке, залишаючись відкритою по сьогодні, дала б змогу прояснити значну кількість онтологічних та аксіологічних моментів.

Література:

1) Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского / Михаил Бахтин. – М., 1963. – 167 с.

2) Борхес Х. Л. Пьер Менар, автор «Дон Кихота» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://fantlab.ru/work68774>

3) Делез Ж., Гваттари Ф. Анти-Едип: капіталізм і шизофренія [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://yanko.lib.ru/books/philosoph/deleuze_guattari-anti-edipe-ru-a.htm

4) Деррида Ж. О граматилогії [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://yanko.lib.ru/books/philosoph/derrida/derrida-grammatologie.htm>

5) Камю А. Миф о Сизифе. Ессе об абсурде [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nietzsche.ru/influence/philosophie/sizif/>

6) Рорти Р. Случайность, ирония и солидарность / Р. Рорти. – пер. с англ. И. Хестановой, Р. Хестанова. – М.: Русское феноменологическое общество, 1996. – 282 с.

Матеріальна герменевтика Дона Айді: техніка як мовець невисловлюваного

Дмитро Михайлов, к.ф.н.

Національний Університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Щойно мова заходить про герменевтику, перед нами постає ціла низка концептуальних топосів, дотичних до цього вектору філософської рефлексії. З-поміж найголовніших: питання про структуру смислу, тексту та істини; проблема інтерпретації та формування наукового знання, проблема текстуральності та її меж тощо.

Наприкінці ХІХ століття, коли герменевтика поступово починає формуватись як повноцінна філософська дисципліна, горизонтом її зацікавлення стає проблема взаємозв'язку тексту, історичності, інтерпретації та розуміння. Приміром, Вільгельм Дільтей наполягав, що процес розуміння був би принципово неможливим, якщо б ми його відділили від процесу інтерпретації. У такий спосіб розуміння перетворюється на безперервний процес, який щоразу об'єднує у собі наше одиничне буття із світом, у якому ми існуємо.